

הלכות יום טוב סימן תקכו

ביאורים ומוספים

שהרי יש לעשות תל זה גם במקומות בבית הקברות שאינם רשאים להיכנס אליהם.

ולבנות כיפה על גבי הקבר כדי שיהיה ניכר מקום קבורתו, כתב (שכו) שאף על פי שגם מטרת הכיפה היא להראות שיש תחתיה קבר, מ"מ אסור לעשותה ביום טוב, וביאר, שרק עשיית תל עפר מותרת, מפני שהיא המשיך מעשה סיוח המת בעפר, ואם יימנע מלהמשיך ולעשות תל יהיה בזיון למת, מה שאין כן לגבי בניית כיפה, שאינה המשיך לכיסוי המת אלא מעשה חדש, אין ההימנעות מהתחלת מעשה חדש נחשבת כבזיון למת, ואת הכיפה יבס לאחר יום טוב.

[משנ"ב ס"ק כט]

כגון שפליטים איתו לכבודו⁽²⁷⁾. והוא הדין אם היה סמוך לקרבן ואין שיהיה לקברו⁽²⁸⁾.

(27) ולדחות קבורת מת שנפטר ביום טוב שני כדי שיוכלו אשתו ובניו להשתתף בלויה, כתב בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' עז, הובא בגליון מהרש"א יריד סי' שנו סי"א ד"ה להביא), שאסור להלינו לצורך זה, שאין הדבר נחשב הלכה לכבוד המת, מפני שאין חיטות כבוד בכך שקרוביו אינם מלוים אותו, כיון שידוע שמחמת היום טוב לא התאפשר להם ללוותו, [וראה שו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קנ"ד אות א) שכתב, שמלנינים את המת בימות החול כדי להמתין לקרובים המתאבלים עליו, משום שיש בכך נחמת למת ולא רק משום כבודו, אכן כתב, שבשו"ת רב"ר מלביאל (ח"ב סי' צה) מבואר, שמלנינים עבור הקרובים רק משום כבודו].

(28) ולהתחיל להתעסק בעניני הקבורה לפני שקיעת החמה כשיש ספק אם יספיקו לקבורו עד השקיעה, ייתכן שימשיך הדבר עד הלילה, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' קי) שבאופן שתידחה הקבורה למחר אם לא יתחילו להתעסק ביום טוב, מותר להתחיל את עסק הקבורה ביום טוב שני בלא להפסיק עד שיסיימו הקבורה, ולא נאסר הדבר אלא כשאפשר להתחיל בהתעסקות בלילה ולקבור בלילה, או כשלא יקברוהו אלא למחרת.

ולענין דין אוגן ביום טוב שני באופן שאין קוברים אותו עד לאחר יום טוב, כתב לעיל (סי' ע"א סי' י"א) ולקמן (סי' תקמ"ח סי' כ) שאם יכול לקבורו בו ביום ורק שאינו רוצה לעשות כן, הלוי עליו דיני אוגן, אך אם אינו יכול לקבור מחמת אונס מסוים, אינו נחשב אוגן ומחויב הוא בקיום המצוות.

[משנ"ב ס"ק ל]

כגון לפנותו מן הפית כדי שיהיה נקי⁽²⁹⁾.

(29) אכן, להוציא את המת מן הבית על ידי נכרי כדי שיוכלו הכהנים להיכנס, כתב הרמ"א לעיל (סי' ש"א סי' ב) שמותר, וכתב המשנ"ב שם (סי' י"ג), שאפשר להוציאו גם על ידי טלטול מן הצד.

[ביה"ל ד"ה אבל]

אכל לא להלינו כדי שיקבר למחר עלי ידי ישראלי⁽³⁰⁾, דאין זה פבור לפת⁽³¹⁾.
(30) ואף אם אין רוצים להמתין עד למחרת אלא לקבורו כבר המשיך במילואים עמוד 69

[משנ"ב ס"ק כד]

דאסור בחליהמ'עד, וכמבאר בסימן תקמ"ח⁽³²⁾ וכו', קמ"ר לעשות קל המלאכות שלא במקומו של מת⁽³³⁾.

(32) ושם (סי' כ"ב) כתב, שאם אי אפשר להשיג עצים באופן אחר, יש אומרים שמותר לקצוץ בחול המתעד מן המחובר, ואפילו לצורך מת שאינו אדם מפורסם. והוסיף, שלומר לנכרי לקצוץ בוראי מותר.

(33) אכן, לעשות בפרהסיא בפני הנכרי, כתב לקמן (סי' תקמ"ו סי' ב) שאסור, וראה מה שכתבנו להלן (סי' ל"ט).

[משנ"ב ס"ק כה]

אין צריך להמתין ויחזקו בו ישראלי⁽³⁴⁾.

(34) וכן אם הנכרי מבקש שכר יותר משלש מוחמיר המקובל, כתב בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' נ"ו) שנחשב כאילו אין שם נכרי, ומותר לעשות את המלאכות על ידי ישראל.

ומנהג ירושלים בקבורת מת ביום טוב שני, כתב בשו"ת הר צבי (אורח ח"א סי' קט"ו) שהוא שלא כדעת הרמ"א, וביום טוב שני מתעסקים בו ישראל.

[משנ"ב ס"ק כח]

שנחזקין לקבור עפר על הקבר עד ששקיעה קמו' תל⁽³⁵⁾, דאין קבורה הוא⁽³⁶⁾.

(35) ומושם דין זה שהותר ביום טוב להערים עפר ולעשות תל על גבי המת, כתב בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' נ"ח) ששמע שכל העפר שעל גבי המת הוא לצרכו, ולכן נאסר כולו בהנאה מדין קבר המת, ולא כפי מה שצידד לומר שרק העפר הנצרך לכיסוי פני המת [דהיינו שלשה טפחים (חזו"א יריד סי' ר"ט סי' י"א)], ויש אומרים שדי בכל שזה, ראה שו"ת אגרות משה (יריד ח"א סי' ר"ל ע"ג תפוח) נחשב כעפר הנצרך למת, ואילו שאר העפר שעל גבי לא נאסר בהנאה מדין קבר המת.

אכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיש לחלק, שעפר הנצרך למת שאסור בהנאה הוא אמנם רק העפר הנצרך לקבורה עצמה, ולכן לא נאסר שאר העפר שעל גביו, ואף על פי כן הותר לעשות תל ביום טוב שני, משום שהוא נעשה למען שמירת כבוד המת. כלומר, אף שמטרת עשיית התל אינה משום צורך הקבורה, מ"מ מותר לעשותו כדי שידעו האנשים שיש במקום זה קבר ולא ידרבו ויעברו עליו, שהוא בזיון למת, וצרכי כבוד המת הותרו ביום טוב שני, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קע"ו אות א) חילק, שלענין איסור ההנאה לא נאסר אלא מה שנצרך לקבורה מן התורה, והיינו כיסוי פני המת, ומה שהתירו לעשות תל ביום טוב אינו מפני שהוא צורך המת, אלא כיון שרגילים להמשיך ולבסותו עד שיעשה תל, לא חל סוף מעשה הקבורה עד גמר עשיית התל, ולפיכך מותר ביום טוב לקבור באופן זה [ומ"מ למעשה ההמיר שכל העפר שעל גבי המת נאסר בהנאה].

(36) ובביאור הדבר כתב בשו"ת אגרות משה (יריד ח"ג סי' ק"ב אות ב), שמחויבי הקבורה הוא לעשות ציון לקבר, כדי שיהיה ניכר ויראה מרחוק שיש במקום זה קבר, ואין זה משום היכר לכהנים,

מילואים

תְּלֻכּוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תִּקְבֵּר תִּקְבֵּה תִקְבוּ

המשך מעמוד קודם

כתב השו"ע (שם) ש"א שמוחר למי שאינו רבו לומר לו לקבור מת ביום טוב, ויש אומרים שאסור. והוסיף, שיש דעות שאף לרבו מותר לומר לו

לקבור, ולהלכה, כתב המשגיב שם (סי' טו) שאין להקל בזה ברבו, אך הסתפק בבדיה"ל שם (די"ה ויש) שמא אפשר להקל במי שאינו רבו.

תְּלֻכּוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תִּקְבוּ

המשך מעמוד 292

מתעסקים בו ישראלים הוא מחמת דין יום טוב. ולמעשה, כתב בשו"ח שבט הלוי (שם) שהמקל בימות החול להלינו כדי שיתעסקו בו ישראל, אין מזניחים אותו, בפרט אם מצטרף לכך טעם קטן נוסף להלינו.

[משגיב סי' ק לב]

קְבֵר לוֹ לְעֵל שְׂקָרָה וכו', וקְדַמְבָּר לְעֵיל פְּסִימָן שו"ע סי' קס"ג.

82) ואף על פי שמת אסור בהנאה, ולכאורה אסור להשתכר מקבורתו, כתב הש"ח חמד (כללים מערכת המים כלל קב די"ה שם) שכיון שבחפירת הקבר אין מתעסקים במת עצמו, שהרי היא נעשית לפני הקבורה, אין איסור הנאה בדבר, אך העיר, שלפי תירוץ זה לא נתישב טעם ההיתר לקבל שכר על שאר ההתעסקות במת, כגון רחיצתו ותיאוחו.

וכתב בשו"ת התם סופר (א"ח סי' קכח), שהרעק"א הקשה קושיה זו, ויישב לו בעל החוות דעת שמבואר בגמרא (ע"ז סג, ב) שמוחר לקבל שכר על טילוק דבר האסור בהנאה, ולפיכך מותר לקבל שכר על ההתעסקות בקבורת המת וטילוקו. והחתם סופר (שם) תירץ, שהדין לקבור את המת אינו שייך לאיסור ההנאה ממנו, ואין איסור להשתכר מדבר שאין חיוב לבערו או לקבורו מחמת איסור ההנאה. ובשו"ת אהי"ע (ח"ב סי' יט) אית ד' התקשה בדבריהם, וכתב שההיתר לקבל שכר הוא כשהשכר ניתן עבור הכטלה משאר מלאכות, ולא עבור ההתעסקות במת. והגשר החיים (ח"ב פ"ה אות ג'ד) תירץ, שהשכר הוא על כך שפותר את קרובי המת מההתעסקות המוטלת עליהם, ולא עבור ההתעסקות עצמה.

83) ושם (סי' כג) כתב, שאף לשיטה זו, מימי אינו רואה בזה סימן ברכה, וראה מה שכתבנו שם.

במצאי יום טוב, כתב החכמת אדם (מצבת משה הנהגת החברא קדישא סי' ב) שאסור מפני שהדוחה קבורת מת מהיום ללילה עובר על מצות עשה של 'קבור תקברו ביום ההוא', ויתכן שעובר אף על לאו של 'לא תלין' על כל שעה בלילה שאינו קבור [וראה לחם משנה פ"ד מהל' אבל הית]. וכן כתב בשו"ת גינת ורדים (י"ד כלל ה' סי' ג), שכשם שעובר על העשה בשקיעת החמה, כך עובר גם על הלאו בשקיעת החמה, והוסיף, שיש להחמיר גם שלא להלין מת עד אחר עלות השחר. מאידך, היר אברהם (י"ד סי' שנו סי' א) כתב שמפורש בשו"ת הרדב"ז (ד"א סי' שיא) שאין איסור להלין את המת אם קבור לפני עלות השחר, כיון שאף העשה לקבור באותו היום לא נאמר אלא על הרגעי בית דין. אכן במשגיב לעיל (סי' עב סי' ו) מבואר, שהקובר לאחר שקיעת החמה עובר בעשה אך אינו עובר בלאו. וכן כתב המנחת חינוך (קומץ מנחה מצוה תקלו), שמדברי החינוך (שם) שכתב שעל כל מת שאינו קבור באותו היום עוברים בעשה, מוכח שלא כדברי הרדב"ז, ומימי כתב המנחת חינוך (שם סי' א) שעל הלאו אין עוברים עד עלות השחר.

81) ולהלין מת בימות החול עד למחרת כדי שיקבר על ידי ישראל ולא על ידי נכרי, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קע"ח אות ד) שיתכן שבאופן זה נחשבת ההלכה לכבוד המת ומחירתו. וביאר, שמה שהחמירו בזה הפוסקים בענינו, יתכן שהוא רק מפני דין יום טוב כמבואר בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' ע), שאף על פי שבימות החול בחדיא יש מעלה גדולה שלא יתעסקו נכרים במת כלל, מימי ביום טוב אין פוזותות בכוד במה שמתעסקים בו נכרים, כיון שידוע שהטעם שאין

תְּלֻכּוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תִּקְבוּ

המשך מעמוד 296

יבוא אורחים, הסתפק הגרשוני איערבך (שו"ת מנחת שלמה מהדו"ח סי' מא עמ' קג), ששי"ב פ"ב הע"י כו' ופ"ג הע"י ק' שיתכן שכיון שהמים שהוסיף מתערבים במים הקיימים ואם ישתה ביום טוב הרי ישתה גם ממה שהוסיף, וכן הנפס שהוסיף מתערב בנפט הבורע והנאח ביום טוב היא גם ממה שהוסיף, נחשב הדבר כצורך יום טוב, ואין בדבר איסור דאורייתא. ולפיכך יועיל על כך עירוב תבשילין.

דעת הגר"ע קרליץ (חוט שני יום טוב פכ"א סי' א ד"ה ולכן) לענין הוספת שמן לנרות הדולקים כבר, שאם אין ההוספה נצרכת ליום טוב, אסור להוסיף לצורך השבת (גם אם הניח עירוב תבשילין).

ובטעם ההיתר להדליק ביום טוב את נרות השבת, אף על פי שבזמנינו הבית מואר באור החשמל ולכאורה אין אור הנרות נצרך ליום טוב, ראה מה שכתבנו להלן (סי' נה).

6) כונתו, לבישול מאכל בן דרוסאי, כמו שכתב בבדיה"ל לעיל (סי' רנו סי' א ד"ה הווא). אמנם, לעיל (סי' רנ"ג סי' לח) כתב לגבי איסור שהיה בשבת, שנחלקו הפוסקים מהו שיעור מאכל בן דרוסאי, שיש אומרים שהוא חצי בישול, ויש אומרים שהוא שליש בישול, ושהשו"ע (סי' רנ"ג סי' ב) סתם שהוא חצי בישול, וסיים, שבמקום הרוח יתכן שיש להקל בכשליש בישול (ואכן הפמ"ג (סי' רנו משב"ז סי' א) שהוא מקור הדין, צ"ח לדבריו בסי' רנ"ג משב"ז סי' ג בדיני שהיה הטמנה ד"ה

ההיתר להדליק נרות שבת על ידי העירוב, אף על פי שאינו מצריב הסעודה).

4) ועל פי דברי הרמ"א כתב הראש יוסף (ביצה טו, ב ד"ה ותבשיל) שלפיכך גם נקרא הדבר בשם 'עירוב', שהרי עינו לערב את מה שבישול מערב יום טוב לשבת עם מה שבישול ביום טוב לשבת, וכן ביאר הר"ד (פסקים ביצה טו, ב) והרי"א (פסקים ביצה פ"ב ה"א) בטעם השם 'עירוב'.

טעם נוסף למח נקרא 'עירוב', כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב ה"ב, במבואר מתוך השגת הראב"ד שם), שהוא לשון מושאל מעירובי חצרות, הנקרא כך מצד שענינו לערב את אנשי החצר כבי רשות אחת וכמבואר בדבריו בפ"א מהל' עירובין ה"ו), שהרי שני העירובים דומים בענינם, ששניהם נעשים ליהב, שכן תקנת עירובי חצרות היא משום היבד שאסור בשבת להוציא מרשות לרשות, ותקנת עירובי תבשילין גם היא משום היבד שאסור לעשות ביום טוב מלאכה שאינה לצורך היום [המגיד משנה שם הוסיף, ששני העירובין שוים גם בכך שהם נעשים בדברי מאכל]. הראב"ד (השגות שם) ביאר, שלשון 'עירוב' הוא מצד שמעריבין את הכנת צרכי שבת עם צרכי יום טוב לעשותם ביחד.

5) ולגבי הוספת מים לדוד שעל גבי האש או נפט לפתוליה, ביום טוב סמוך לחשיכה באופן שאין ההוספה נצרכת ליום טוב עצמו גם אם

